

Przedmowa

Przedmiotem niniejszej monografii jest umorzenie procesu cywilnego w prawie polskim. Ambicją autora opracowania było możliwie całościowe, kompleksowe i wyczerpujące przedstawienie tej instytucji. Zaproponowane w pracy ujęcie badawcze zakłada ukazanie umorzenia postępowania rozpoznawczego w trybie procesowym, w kontekście funkcji i celów tego postępowania, jego struktury statycznej i dynamicznej, przyczyn, sposobu i skutków zastosowania, a także powiązań badanej instytucji z pozostałymi elementami postępowania cywilnego pojmowanego jako system¹.

Ze względu na rozległość badanej materii, opracowanie to z konieczności musiało ograniczyć się do omówienia umorzenia postępowania rozpoznawczego w trybie procesowym. Nawiązania do pozostałych postępowań cywilnych poczynione zostały jedynie w zakresie uznanym za niezbędny dla wyjaśnienia poszczególnych węzłowych zagadnień związanych z tą instytucją. Mając jednak na uwadze przyjęty w Kodeksie postępowania cywilnego model regulacji, traktujący unormowanie procesu cywilnego jako swoisty „szkielet konstrukcyjny” dla pozostałych postępowań², dla których *nota bene* brak jest kompleksowej regulacji szczególnej dotyczącej umorzenia postępowania³, niniejsza monografia może stanowić swoisty punkt odniesienia lub przyczynek do dalszych badań nad tą instytucją w pozostałych postępowaniach.

¹ System – z jęz. greckiego „*systema*”, czyli „rzecz złożona” – to posiadająca określoną strukturę całość, złożona z powiązanych ze sobą, uporządkowanych według pewnych zasad elementów (*T. Chauvin, T. Stawicki, P. Winczorek*, Wstęp do prawoznawstwa, Warszawa 2012, s. 125), względnie zbiór jednostek o pewnych cechach, między którymi występują określone relacje, sprzężenia, oddziaływania i współzależności (*J. Nowacki, Z. Tobor*, Wstęp do prawoznawstwa, Warszawa 2007, s. 104). Wewnętrzne powiązanie części systemu oznacza na ogół ich współzależność powodującą wzajemny wpływ jednego elementu systemu na funkcjonowanie innych (*T. Chauvin, T. Stawicki, P. Winczorek*, Wstęp do prawoznawstwa, s. 125).

² Zob. art. 13 § 2 KPC, zgodnie z którym przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w niniejszym Kodeksie, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej.

³ O istnieniu relatywnie autonomicznej regulacji, pozostawiającej stosunkowo niewiele miejsca dla odpowiedniego stosowania przepisów o umorzeniu procesu, można mówić wyłącznie w odniesieniu do postępowania egzekucyjnego (art. 823–828 KPC). Wpadkowe uwagi w tym zakresie zob. rozdz. I, § 2.IV. i rozdz. IV, § 2. Pewnym stopniem kompleksowości cechują się również przepisy Części V KPC regulujące umorzenie postępowania przed sądem polubownym (zob. art. 1190 § 1, art. 1196 § 1 i art. 1198 KPC), o czym także wpadkowo w rozdz. IV, § 2.

Przedmiot oraz cele⁴ niniejszej monografii zdeterminowały przyjęty na jej potrzeby dobór prawniczych metod badawczych. Złożoność oraz wieloaspektowość zagadnień wiążących się z umorzeniem procesu skłoniła bowiem autora do równoległego wykorzystania kilku komplementarnych metod, co w założeniu miało umożliwić kompleksowe, możliwie wszechstronne przedstawienie podjętego tematu. Podstawową metodą badawczą przyjętą w pracy jest metoda dogmatycznoprawna. W rezultacie prowadzone badania w zasadniczej mierze zostały oparte na analizie logiczno-językowej obowiązującego materiału normatywnego, przy uwzględnieniu współczesnych teorii argumentacji⁵ oraz reguł wykładni pozajęzykowej (teleologicznej, systemowej i historycznoprawnej)⁶. Badania przy pomocy metody dogmatycznoprawnej uzupełniono podejściem historycznym w prawoznawstwie (ze szczególnym uwzględnieniem kształtu instytucji umorzenia procesu na gruncie Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r. oraz rosyjskiej ustawy postępowania sądowego cywilnego z 1864 r.), a w zakresie uznanym za niezbędny i celowy dla wyjaśnienia kwestii węzłowych lub szczególnie problematycznych – także analizą prawnoporównawczą. W tym ostatnim zakresie przyjęto założenie, że nie da się w pełni zrozumieć i opisać części określonej całości, jaką jest postępowanie cywilne oraz jego poszczególne instytucje, w relacji do systemu prawnego obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej, abstrahując od pozostałych relewantnych elementów tego systemu. Dlatego też poza odniesieniem się do kształtu umorzenia procesu cywilnego (względnie analogicznych funkcjonalnie instytucji) w wybranych obcych porządkach prawnych (Niemcy, Francja, Włochy, Hiszpania)⁷, za zasadne uznano również podjęcie badań komparatystycznych wewnątrzsystemowych. Istota tych badań polega na porównaniu omawianej instytucji w procesie cywilnym, w wybranych aspektach – uznanych za szczególnie doniosłe lub problematyczne – do jej odpowiedników w postępowaniu administracyjnym, sądownoadministracyjnym oraz w postępowaniu karnym⁸.

⁴ Szersze uwagi na temat celów badawczych pracy zamieszczono poniżej we wstępie.

⁵ Na temat metody dogmatycznoprawnej w prawoznawstwie i szczegółowych naukach prawnych zob. zwłaszcza *J. Stelmach, B. Brożek, Metody prawnicze*, Kraków 2004, s. 34 i n.

⁶ Na temat poszczególnych reguł wykładni oraz stosowanych w procesie interpretacji toposów argumentacyjnych zob. zwłaszcza *L. Morawski, Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010, s. 125 i n.

⁷ W kwestii przyjętych w niniejszej pracy ograniczeń odnośnie do zastosowania metody komparatystycznej, z uwagi na ograniczoną porównywalność poszczególnych instytucji, zob. rozdz. I, § 5.II.1.

⁸ Zwolennikiem tego rodzaju metody w polskiej doktrynie postępowania cywilnego, w tym badań integracyjnych pomiędzy poszczególnymi gałęziami prawa procesowego, był zwłaszcza *Z. Reich*; zob. *tenże*, *Badania interdyscyplinarne z zakresu prawa procesowego*, PiP 1983, Nr 11, s. 49 i n.; *tenże*, *Istota procesu cywilnego*, Warszawa 1985, s. 223–242 oraz krytykę autorstwa *J. Jodłowskiego*, który odnosił się ze sporą rezerwą do przydatności tak pojmowanej komparatystyki, opowiadając się raczej za potrzebą badań integracyjnych pomiędzy prawem cywilnym materialnym i procesowym, uznając za bardziej relewantne teoretycznie i praktycznie związki pomiędzy tymi dyscyplinami (zob. *tenże*, *Cele i perspektywy badań interdyscyplinarnych w dziedzinie prawa procesowego*, PiP 1984, Nr 2, s. 18 i n.). Zob. także artykuł *P. Osowego* (*tenże*, *Zastosowanie przepisów kodeksu postępowania cywilnego w powództwie adhezyjnym w świetle teorii ogólnej pro-*

Wymienione postępowania stanowią bowiem obok postępowania cywilnego wiodące w polskim systemie prawnym procedury oparte na tym samym co proces cywilny, bo adjudykacyjnym, modelu załatwiania spraw⁹ oraz szeregu wspólnych lub mocno zbliżonych (po części zdeterminowanych już na poziomie konstytucyjnym) zasadach i instytucjach. Ponadto na gruncie ww. gałęzi prawa procesowego powstała również bogata literatura, której dorobek w pewnym zakresie mógł być również wykorzystany na potrzeby niniejszych badań skoncentrowanych wokół umorzenia procesu cywilnego w prawie polskim.

W końcu – mając na względzie praktyczne cele niniejszej pracy, a w szczególności dążenie do przyczynienia się do ujednoczenia judykatury w zakresie stosowania przepisów o umorzenie procesu – przy okazji omawiania kluczowych problemów interpretacyjnych, przytoczono bogaty wybór orzecznictwa SN, poddając bliższej analizie uzasadnienia niektórych judykatów, uznanych za szczególnie doniosłe lub kontrowersyjne.

Niniejsza monografia oparta jest na mojej rozprawie doktorskiej przygotowanej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego pod kierunkiem Kierownika Zakładu Postępowania Cywilnego UJ, Pana Prof. UJ i UŁ dr. hab. *Sławomira Ciesłaka* i obronionej tamże we wrześniu 2015 r. Gorące podziękowania pragnę skierować do wszystkich osób, bez których życzliwości i wsparcia książka ta nie mogłaby powstać, a zwłaszcza mojej ukochanej Żony Kingi, najbliższej rodziny oraz przyjaciół – Pani Mecenas *Aleksandry Kolibskiej*, a także Państwa *Katarzyny* i *Jana Habernych*. Wyrazy wdzięczności za życzliwe przyjęcie mej pracy oraz wszystkie nieocenione uwagi winien jestem Panu Profesorowi *Sławomirowi Cieslakowi* oraz Recenzentom mojej rozprawy doktorskiej – Panu Profesorowi *Januszowi Jankowskiemu* i Pani Profesor *Izabeli Gil*, a także Panu Profesorowi *Lukaszowi Błaszczakowi*, który zechciał sporządzić recenzję niniejszej monografii.

cesu, Prok. i Pr. 2013, Nr 7–8, s. 49 i n.), nawiązujący do metodologicznych założeń ogólnej teorii procesu, rozwiniętej zwłaszcza w nauce włoskiej (na temat tej teorii zob. zwłaszcza *M. Sawczuk*, Teoria ogólna procesu, w: *T. Bojarski* (red.), Polska lat dziewięćdziesiątych. Przemiany państwa i prawa, t. 2, Lublin 1998, s. 189 i n. oraz powoływana tamże literatura obca). Dobrym przykładem udanego zastosowania owej komparatystyki wewnątrzsystemowej w najnowszym piśmiennictwie jest praca *B. Barut-Skupień*, Współczesnictwo procesowe w postępowaniu cywilnym i sądowno-administracyjnym, Warszawa 2014.

⁹ Na temat tego modelu, określanego również jako adjudykacyjny tryb rozwiązywania konfliktów i rozstrzygania sporów, polegającego na władczym, jednostronnym rozstrzygnięciu sprawy przez bezstronny i niezależny od stron podmiot trzeci, zob. m.in. *A. Jakubiak-Mirończuk*, Alternatywne a sądowe rozstrzygnięcie sporów sądowych, Warszawa 2008, s. 64 i n.; *L. Morawski*, Główne problemy współczesnej filozofii prawa: prawo w toku przemian, Warszawa 2005, s. 169 i n. Warto przy tym zwrócić uwagę, że w każdej z ww. procedur współcześnie daje się zaobserwować tendencję do odchodzenia od bezwzględnej dominacji metody adjudykacyjnej na rzecz alternatywnych, nieadjudykacyjnych modeli załatwiania spraw, opartych na elementach konsensu podmiotów tych postępowań. Również i te zagadnienia – w zakresie, w jakim wiążą się z umorzeniem procesu – zostaną poruszone w niniejszej pracy.

Przedmowa

Szczególne podziękowania za finansowe wsparcie niniejszej publikacji, bez którego nie mogłaby się ona ukazać, należą się Kancelarii Kubas, Kos, Gałkowski, w tym osobście – za okazane mi zaufanie i życzliwość – Panu Mecenasowi *Rafałowi Kosowi*.

Kraków, sierpień 2016 r.

Andrzej Ołaś